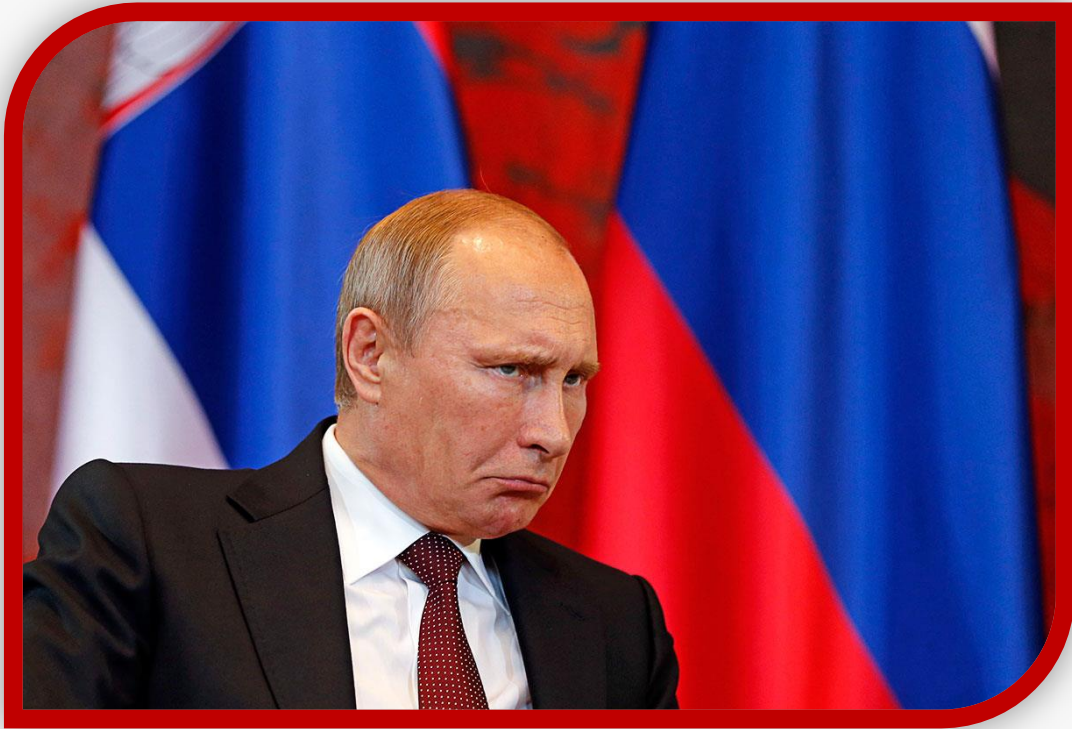

AKADEMİK PERSPEKTİF

Sayı: 01 (27/07/2016)

ANALİZ

Rusya'nın Ortadoğu Politikasının Analizi

Aziz Ersoy

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler

Özet

Rusya Tarihsel geçmişi çok eski olan dünyanın en geniş topraklarına sahip olan ve dünyada komünizmin ilk uygulayıcılardan, Sovyetler döneminde dünyada süper iki güçten birisi ve şimdilerde eski imparatorluk dönemine özlem duyan ve o günlere dönmek isteyen ülke konumundadır. Bu araştırmamızda Rusya'nın Ortadoğu'ya yönelik politikalarını ele aldık. Bu çerçevede Ortadoğu ülkeleri içerisinde yer alan Suudi Arabistan'ın, İsrail'in, Irak'ın, İran'ın ve son olarak ta Suriye'nin Rusya ile olan ilişkilerini araştırdık. Araştırmalar sonucunda Rusya ile müttefik konumunda olan Suriye ve İran'ın iyi ilişkiler içerisinde olduğu ama son yıllarda Arap Baharı'ndan sonra Suriye'de değişen sosyopolitik yapının ilişkilerin seyrini değiştirdiğini gözlemlendi. Rusya'nın Irak, İran, Suudi Arabistan ve İsrail devletleri ile de olan ilişkilerin temelini de ekonomik kazanca yönelik olduğu incelemeler sonucunda gözlemlendi.

Anahtar Kelimler: Rusya, Rusya'nın Ortadoğu politikası, Irak, Suriye, İran, Suudi Arabistan, İsrail,

Abstract

Russia, the largest country in the World, has a very long history background, and one of the first country used to communism and when in Soviet period Russia was one of the two super power in the World and also today's Russia Federation yearns the period of old imperial and wants to return the days. In this study we have discussed middle east policy of Russia. In this context we have researched relations between Russia and middle east countries: Saudi Arabia, Israel, Iraq, Iran, and Syria. As a result of studies we have observed that Syria and Iran which countries are ally with Russia have a good relations between each other but in the recent years Arap Spring has changed socio-political structure of Syria and it negatively effects the location of relationship between Russian and Syria. And Russia's policy of Saudi Arabia, Israel and Irak basicly for a economic gain.

Keywords: Russia, Middle east policy of Russia, Iraq, Syria, Iran, Saudi Arabia, Israel.

GİRİŞ

Rusya Kuzey Avrupa, Doğu Avrupa, Balkanlar, Ortadoğu, Orta Asya ve Uzakdoğu gibi altı çok önemli jeopolitik bölge ile çevrelenmiş dev bir ülkedir. Rusya apayrı, kendine özgü kültürü, toplumsal yapısı, federal yapısı ve idari bölünüşü olan, coğrafi konum avantajları ile dezavantajlarını birlikte taşıyan sıra dışı bir ülkedir. Dünyanın en büyük federal devleti, en büyük Ortodoks ve en büyük Slav ülkesi unvanlarını da taşımaktadır. Doğu Avrupa'nın çoğunu kaplayan Slav halkları Avrupa'nın en kalabalık soyudur. Slav halklarının konuştukları dil, Batı dillerine (İtalyanca, İspanyolca, Fransızca) göre birbirine daha yakındır. Bir Slovak köylü başka herhangi bir Slav köylüyle sohbet edebilir, sözcük dağarcıkları ve gramerleri birbirine bu kadar yakındır. Rusya'da Rusların dışında 100'den fazla halk ve milliyet bulunmaktadır. Bunlardan Tatarlar, Ukraynalılar, Ermeniler, Azerbaycanlılar, Kazaklar, Yahudiler ve Almanlar, sayıları bakımından diğerlerinden daha fazladır. Rusların yarısı ateisttir. İnananların büyük bir kısmı Ortodoks'tur. İslam, Katoliklik, Yahudilik ve Budizm, Rusya'da yaşayan insanların mensubu

oldukları diğer dinlerdendir. (Ağır, 2015: 28). 2002 yılı verilerine göre ülkede 145 milyon insan yaşamaktadır.(turkey.mid.ru, 2016)

Rusya, tarihin her döneminde dünya siyasetinde önemli bir ülke olagelmış olup, bugün de yüzölçümü, coğrafi konumu, doğal kaynakları, savunma sanayisinin gelişmiş olması, nükleer gücü ve BM (Birleşmiş Milletler) Güvenlik Konseyi'nin daimi üyesi olması gibi nedenlerle dünyanın en önemli ülkelerinden birisidir. (Ağır ve Baharççek, 2015: 46)

Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra mirasçısı Rusya Federasyonu kendisini bambaşka bir ortamda bulmuştur. Rusya'nın güney sınırlarında altısı Müslüman olmak üzere birçok yeni devlet ortaya çıkmıştır. Bölgede Komünistlerin yıllarca bastırdığı İslamiyet yeniden canlanmaya başlamıştır. Başta İran olmak üzere Ortadoğu'daki radikal İslamcıların bu bölgeye akın edeceğinden korkan Moskova, Ortadoğu politikasında İran'a öncelik tanımıştır. Ticari ilişkiler, Çeçenistan meselesi, Tacikistan'daki iç savaş, Hazar Havzası'ndaki enerji kaynakları için Rusya ile ABD arasında verilen mücadelede İran'ın rolü gibi etkenler, İran'ı Moskova açısından değerli

kılmıştır. Sovyet sonrasında Rusya'nın Ortadoğu'da yakından ilgilendiği bir başka önemli mesele ise Arap-İsrail sorunu olmuştur. SSCB döneminde İsrail karşıtı bir Arap Birliği'nin kurulmasını destekleyen ve bu ülkeyle ilişkilerini sınırlı tutan Moskova'nın, bugün için bölgedeki en önemli ticari ortağı İsrail'dir. Sovyetler döneminde Ortadoğu, Sovyetlerle ABD arasındaki mücadele alanlarından biriydi. Sovyetlerin yıkılmasından sonra da aslında bu mücadelenin devam ettiğini görüyoruz.

Hatta Moskova sanki Ortadoğu'yu ABD'nin Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) politikasına misilleme aracı olarak kullanmaktadır. Nitekim Rusya'nın Suriye'ye silah satması, HAMAS liderlerini Moskova'da ağırlaması, İran'ı uluslararası arenada desteklemesi gibi tüm adımlar ABD'yi tedirgin etmektedir. Rusya'nın bu politikasının en önemli amaçları ise kendi etkisini artırmanın yanı sıra, bölgedeki ABD etkisini kırmak, bölge ülkelerine sattığı askerî teknolojiden gelir elde etmek, dünya enerji piyasalarına hâkim olmak ve Rusya'nın dünyada tekrar söz sahibi olduğunu göstermek şeklinde özetlenebilir. (Kemaloğlu,2012:7) Rusya Başbakanı Vladimir Putin, Suudi Arabistan, Katar ve

Ürdün'e son yıllarda ziyaretlerde bulundu. Bu ziyaretler sonrasında Rusya bölgede üç büyük hedefi gerçekleştirmek için ciddi adımlar atacağını gösterdi. Bu hedeflerden ilki, Rusya'nın yeniden bir süper güç olduğunu Amerikan etkisinde olan Ortadoğu'ya göstermekti. İkinci hedef bölgedeki ekonomik potansiyeli kullanarak Rusya'nın petrol-dışı ekonomisini geliştirmek ve üçüncü hedef ise, Çeçen direnişine karşı Arap, Türk ve İran desteğini azaltmaktı. (SDE, 2010: 93)

RUSYA'NIN ORTADOĞU POLİTİKASI

1. Rusya-İrak İlişkileri

Orta Doğu'yu petrol faktörünü göz ardı ederek açıklamak mümkün değildir. Petrol, siyasi ve ekonomik çatışmaları belirleyen tek öğe olmamakla beraber: tüm aktörlerin ve unsurların dolaylı ya da dolaysız petrolle etkileşime girdiği, ya da girmek durumunda kaldığı bir gerçektir. Bununla beraber, Orta Doğu'yu sadece petrol ve petrole bağlı bir güç ve paylaşım savaşı olarak ele alan yaklaşımlar, bu coğrafyanın tarihsel zenginliğini, hatta kaotik heterojenliğini, göz ardı ettikleri oranda yetersiz kalırlar. Benzer bir şekilde Orta Doğu'nun yakın tarihselliğini petrolü göz ardı ederek inceleyen

çalışmalar, yerinde olmayan saptamalara neden olabilirler. O halde, Orta Doğu analizleri hangi unsura odaklanırlarsa odaklansınlar, bir şekilde petrolle ve bu coğrafyanın kültürel doku çeşitliliğiyle etkileşmek durumundadırlar. (Bilgin,2007:20)

Irak'ın bir devlet olarak ortaya çıkışı Birinci Dünya Savaşı'nın galipleri arasındaki bir dizi gizli anlaşmaya ve petrolün paylaşımına dayanmaktadır.(Aydın, vd.,2007:59) Bugün Irak Ortadoğu'da yer alan stratejik mevkiisiyle, sahip olduğu petrol rezervleri ile Körfez'in önemli ülkeleri arasındadır. Rusya-Irak ilişkiler baktığımızda ise Orta Çağlarda başlayan ilişkilerden de söz edebiliriz. O zamanlar tüccarlar Volga ticaret yolunu ve Hazar Denizini kullanarak birbirleriyle ticaret yapmışlardır.

Modern tarihi dönemde baktığımızda ise üçüncü dünya ülkelerinde gelişen bağımsızlık harekâtları ve özellikle Arap milliyetçiliği Moskova'nın iyice dikkatini çekmiştir. Irak Arap ülkeleri içerisinde Sovyet sınırına en yakın olan devlettir ve herhangi bir Rus genişlemesi durumunda Arap ülkeleri içerisinde Irak'ın kendisi açık tehdit alanıdır. Rus-Irak ilişkilerinin seyri genel

olarak bir çizgide ilerlememiştir. Irak'ın ilk olarak İran'ı (1980-1988) daha sonra da Kuveyt'i işgal etme girişimleri (1990) iki ülke arasındaki ilişkiyi iyice bozmuştur. Gelişen olaylar sonucunda ABD Irak'a müdahale etmiş ve Rusya bunu engelleyememiş ve bölge hâkimiyetini ABD'ye bırakmak zorunda kalmıştır. Yeltsin döneminde ilişkiler iyileşmeye başlamış ve Rusya Irak'a yaptırdığı ambargoları kaldırılmıştır. Bunun temel sebeplerinden bir tanesi de iki ülke arasında ki ticari gelişmeler ve diğeri de Batı Kurna'da ki petrolerin işletilmesi için ön anlaşma yapan Rus şirketi Lukoyl'in baskıları olmuştur.

Irak-ABD ilişkilerine sıcak bakmayan Rusya 11 Eylül saldırıları sonrası gelişen Rus-ABD ilişkilerinin bozulmaması için ses çıkartmamıştır zaten ses çıkartacak kadar da güçlü değildir. ABD'nin ikinci kez Irak'ı işgal etmesi Rus-Irak ekonomik ilişkilerini iyice zarara uğratmış Rusya 1997-2006 yılları arasında Irak'ın 40 milyar dolarlık borç bölümünü silmiştir ve Rusya tarafları arabulucu görevini üstlenerek müzakere masasına oturmalarını istemişse de zamanın Irak Cumhurbaşkanı Celal Talabani Rusya'ya sıcak bakmamıştır. Sebebini de Rusya'nın

Saddam Hüseyin'i desteklemesi olarak görülmüştür.

Saddam'dan sonra Rusya'nın en büyük amaçları arasında Irak'ta petrol işletmesi vardır ve bunu Batı Kurna'da ikinci petrol işletme hakkını alarak amacına ulaşmıştır. Bir diğer Rus enerji devi Gazprom ise Türk petrol şirketi TPAO, Güney Kore petrol şirketi Korea Gas ve Malezya Petronas ile birlikte Bağdat'ın 160 kilometre güneydoğusunda bulunan Bedra petrol bölgesinde ihale kazanmıştır. Bu bölgede 109 milyon varil petrol rezervinin bulunduğu tespit edilmiştir. Günlük 80 bin varil petrol üretimi gerçekleştirecek konsorsiyum her varil için 5,5 dolar kazanacaktır. İhaleyi kazanan şirketlerin söz konusu petrol yatağından (Batı Kurna-2 ile kıyasla) daha fazla kâr etmesi ise buradaki şartların daha ağır olması ve güvensiz bir bölge olmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim diğer bölgelere kıyasla Bedra petrol bölgesine yabancılar tarafından gösterilen ilgi daha düşüktü. Ayrıca Irak Rusya'dan silah almayı hazır olduklarını dile getirmiştir ve bunun da temel amacı ABD pazarına alternatif pazarlar bulmak olarak söylenebilir. (Kemaloğlu,2012:9)

2. Rusya-Suudi Arabistan İlişkileri

Suudi Arabistan Arap yarım adasındaki en büyük ve en güçlü devlettir. Aynı zamanda hızla gelişen bir ülkedir. Suudi Arabistan yaklaşık 25,7 Milyon kişilik nüfusu ile Arap yarımadasının ortasında 2,150 Milyon Km2 alanı kaplayan bir ülkedir. Bu çok geniş alanın önemli bir bölümü (655 000 Km2 'si) boş bölge (Rub Al-Khali -Sessizliğin Kerpici) olarak tanımlanan Fransa veya Texas'tan büyük bir çöldür.(SaSad, 2011: 2)

Rusya ile Suudi Arabistan ilişkilerine baktığımızda ise şunlara değinmek gerekmektedir. Rusya ve Suudi Arabistan dünyadaki en fazla petrol ve gaz rezervlerine sahip iki ülkedir. İki devlet arasındaki ilişkiler son zamanlarda askeri ve teknolojik konularında gelişmiştir burada dikkate edilmesi gereken nokta Suudi Arabistan'ın ABD'ye alternatif olarak askeri anlaşmalar yapmasıdır. Sovyetler Birliği ilk Suudi Arabistan devleti tanıyan ülke idi. Sovyetler zamanında ilişkiler iki ülke arasında yok denecek kadar azdır, ama Sovyet Birliği'nden sonra kurulan Rusya Federasyonu ile Suudi Arabistan arasındaki ilişkiler gelişmiştir. Suudi Kral Abdullah 2003 yılında Rusya Federasyonunu ziyaret etmiş

ve taraflar enerji alanında anlaşma imzalamışlardır. Ayrıca Rusya başkanı Vladimir Putin Suudi Krallığını 11.12.2007 yılında ziyaret eden ilk Rus liderdir. Bu ziyaret bölgesel güvenlik sorunları, enerji, ticaret, bilimsel ortaklık gibi alanlarda her iki devlet içinde bir fırsattı. Putin ziyareti sırasında her iki devletin petrol ve doğalgaz alanında birbirlerinin rakibi değil aksine birbirlerinin ortağı olduğunu söylemiştir. 2008’de ki Gürcistan-Rusya krizinden sonra Kral Abdullah Abhazya ve Güney Osetya’nın bağımsızlık isteğini anladığını dile getirmiş fakat her iki bölgeyi de daha uluslararası alanda tanımamıştır. Suriye iç savaşından sonra da ilişkiler gerilmeye devam etmiştir. Rusya Suriye’de var olan rejimi yani Esad’ı desteklerken Suudi Arabistan, Katar ve Türkiye gibi devletlerin yanında yer alarak sivilleri desteklemektedir. (Kemaloğlu, 2012: 13)

3. Rusya-İsrail İlişkileri

İsrail devleti Ortadoğu’da Asya ve Afrika kıtalarının kesiştiği yerde bulunan bir ülkedir. Batısında Akdeniz, Kuzeyinde Lübnan ve Suriye, doğusunda Ürdün, Güneyinde ise Mısır, Filistin ve Kızıldeniz ile çevrilidir. 1917 Balfour deklarasyonun da

İsrail devletinin kurulacağı açıklanmasına rağmen 14 Mayıs 1948’de, İsrail bağımsızlığını ilan etti. (Halm, 2008:35)

Rusya çeşitli konularda İsrail’e ihtiyaç duymaktadır. Özellikle Eski Sovyet devletleri hariç en çok Rusçanın konuşulduğu yer İsrail devletidir. İsrail’in kurulması ile birlikte Eski Sovyetlerden Yahudi olan çoğu kişi İsrail devletine göç etmiş ve yerleşmiştir. Bu göç dalgasından sonra bu insanlar iki ülkede turizmin ve kültürlerin gelişimini önemli oranda etkilemiştir. Aynı zamanda göç eden kişiler arasında mühendislerin bulunması Rusya’nın İsrail ile özellikle askeri projeler geliştirmesini tetiklemiştir. Günümüzde aynı zamanda İsrail devleti bölgede Rusya’nın en büyük ticari ortağıdır. İsrail de Rusya ile iyi ilişkiler geliştirmek istemektedir. Bunun sebeplerinden birincisi Rusya’nın özellikle Suriye ve İran’a silah satışlarını azaltmasıdır. İkinci sebep ise ticari ilişkilerin gelişimi İsrail içinde çok önemlidir.

Rusya ile İsrail ilişkileri son yıllarda stabil bir istikamette gitmemektedir. 1967’de ilişkiler kesilmiş ancak Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra ilişkiler tekrar başlamıştır. Benyamin Netanyahu’nun 1996 yılında seçimi kazanmasıyla birlikte İsrail

ile Rusya ilişkileri gelişmiş, zor durumda olan Rus ekonomisine İsrail devleti Rusya'ya 50 milyon dolarlık kredi açmış ve Rus gazına ilgi duymuştur. Ancak Rusya'nın İran'a nükleer füze satmasıyla ilişkiler tekrar bozulmuştur. Vladimir Putin döneminde de inişli çıkışlı ilişkiler devam etmektedir. Rusya'nın Çeçenistan politikasını destekleyen İsrail Rus-İsrail ilişkilerini olumlu etkilemiştir. Ayrıca Putin Yeltsin'den farklı olarak İsrail'in Filistin politikasında her iki devleti de eleştirmiştir ve sorunun çözümü için de ortak noktanın ancak müzakere ile olabileceğini dile getirmiştir. 26-29 Nisan 2005 tarihleri arasında Ortadoğu'yu ziyaret eden devlet başkanı Putin ziyaretleri sırasında İsrail'i de ziyaret etmiştir. İsraili yetkililer bu ziyareti tarihi olarak nitelendirmektedirler ve bunun gerekçesi de İlk defa bir Rusya devlet başkanının İsrail'i ziyaret etmesidir.

İsrail ilişkilerin iyiye gideceğini düşüncesinde iken Putin'in Ağlama Duvarı ziyareti sırasında Kipa takmayı reddetmesi ilişkileri olumsuz etkilemiş hatta diplomatik krizden dönüşmüştür. Ziyaret sonrasında en önemli verim her iki devlet içinde ticari anlaşmalar olmuştur. Putin 2012'de İsrail'i tekrar ziyaret etmiştir. İsrail devleti yetkilileri Rusya'nın

İran ve Suriye ile olan iyi ilişkilerden memnun olmadığını Putin'e söylemişlerdir ve bu devletlere silah satışı yapılmamasını istemişlerdir. Putin'de sorunun çözümünü diplomatik yollarda olduğunu söylemiştir. Bu ziyaretin en büyük karları tekrar ticari anlaşmaların yanında askeri alanda da yapılan anlaşmalar olmuştur.

Rusya İsrail ilişkilerini olumsuz yapan bir diğer olgu ise Rusya'nın Hamas'a karşı düşünceleridir. Hamas yetkililerini Moskova'da ağırlayan Rusya İsrail devletini kırmıştır. Batı Rusya'nın Hamas'a karşı olan tutumunu batı karşıtı olarak tanımlasa da Rusya, İsrail ile Filistin arasındaki ilişkilerin düzelmesi için Hamas'ın ve İsrail'in diplomatik yollarla uzlaşması gerektiğini dile getirmiştir. Rusya Hamas'a karşı olan tutumu ile Ortadoğuda etkisini arttırmakta ve Arap devletlerin sempatisini de kazanmak istemektedir. (Kemaloğlu, 2012: 13)

4. Rusya-İran İlişkileri

Rusya'nın Ortadoğu politikasında dikkati en çok çeken İran ile olan ilişkileridir. SSCB'nin çökmesinin ardından Rusya Federasyonu'nun sınırlarında birçok Müslüman devlet ortaya çıkmıştır. Bu da başta İran olmak üzere Ortadoğu'daki

“radikal İslamcıların” bu bölgeye akın edeceğinden korkan Moskova’nın, Ortadoğu politikasında İran’a öncelik vermesine neden olmuştur. Ayrıca SSCB’nin çöküşü de İran için komünizmi ideolojik tehdit olmaktan çıkarmış ve böylece, İran-Rusya ilişkileri karşılıklı çıkar ilişkisi temelinde şekillenmeye başlamıştır. Ticari ilişkiler, Çeçenistan meselesi, Tacikistan’daki iç savaş, Hazar havzasındaki enerji kaynakları için Rusya ile ABD arasında verilen mücadelede İran’ın rolü gibi etkenler de, İran’ın Rusya için Ortadoğu’da en önemli ülke konumuna gelmesini sağlamıştır.

Rusya-İran ilişkilerinin temelinde Rusya açısından öncelikli olarak iki önemli faktör bulunmaktadır. Bunlardan ilki, İran’ın Rusya için önemli bir silah pazarı olması durumudur. İran’ın ABD ve Batı’nın silah ambargosu ile karşı karşıya kalmasını kendisi için bir fırsat durumuna getiren Rusya İran’ı kendisinin birinci silah pazarı yapmıştır. Zaten ABD’yi de Rusya’nın Ortadoğu politikasında en fazla rahatsız eden konu Ortadoğu’nun Rusya’nın en büyük silah pazarı olmasıdır. İkinci olarak İran’ın çok stratejik bir önemi olduğunu söyleyebiliriz. Bu, İran’ın bölgede ABD karşıtı duruşuna bir destek mahiyetinde ortaya çıkmaktadır.

Rusya ABD karşıtı söylem geliştiren İran ile işbirliği yaparak aslında ABD’ye söylemek isteyip de söyleyemediği bazı şeyleri ifade etmek istemektedir.

XX. yüzyılın sonunda İran ile Rusya arasındaki siyasi münasebetler de her iki tarafın çıkarlarını gözetmiştir. Rusya’nın askerî teknoloji ve nükleer teknoloji konusundaki desteğine karşın, İran Rusya’nın Çeçenistan politikasını fazla eleştirmemiştir. Tacikistan ile Afganistan’daki savaşlar sırasında Rusya ile İran ortak hareket etmiş, her iki ülke de Tacikistan’da iç savaşın sona ermesini istemiş ve Afganistan’da da Taliban’ın ülkeyi ele geçirmesini engellemeye gayret etmişlerdir. Yine her iki ülke, Azerbaycan’ın güçlenmesine ve bölgedeki enerji hatların kontrolünün kendi ellerinde toplanması için Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı projesine olumsuz yaklaşmışlardır. Rusya’nın İran ile ilişkilerinde dikkati en çok çeken ise kuşkusuz nükleer enerji konusunda iki ülkenin yapmış olduğu işbirliğidir. SSCB zamanında 1989 yılında dile getirilen nükleer alanda işbirliği anlaşması SSCB’nin çökmesi sonucu ortaya çıkan gelişmelerden dolayı ertelenmiş, nihayetinde 1995 yılında imzalanmıştır.

Rusya, Batı'nın İran'ın nükleer enerji konusundaki kaygılarına rağmen bu ülke ile işbirliği içerisinde İran'ın "Buşehr" kentinde nükleer santral inşa etmişlerdir. Aslında Rusya'da nükleer enerji konusunda İran'ın bir noktadan sonra kendi başına hareket edebilecek aşamaya gelmesini istememektedir. Fakat ABD ile pazarlıkta elinde güçlü bir koz buldurmak adına bu şekilde hareket etmektedir. Bununla birlikte son zamanlarda İran'ın perde arkasında ABD ile nükleer enerji konusunda pazarlık masasına oturduğu iddiası Rusya'nın yeniden düşünmesini gerektirmiştir.

Rusya her ne olursa İran'ın nükleer çalışmaları konusunda Batı'nın bunu savaşla denetim altına alma fikrine sıcak bakmamaktadır. Rusya İran'ın nükleer çalışmaları hakkında yürütülen "spekülasyonların" barışçıl şekilde çözüme kavuşturulması yönünde tavır takınmaktadır. Diğer taraftan her ne kadar İran'daki nükleer santrali Ruslar inşa etseler de Rusya da aynen Batı gibi İran'ın nükleer silahlanmasını istememektedir. Ancak Batı'dan farklı olarak Rus yetkililer, İran'ın herhangi bir başka ülkenin olduğu gibi barışçıl amaçlarla nükleer program geliştirme hakkına sahip olduğu

görüşündedirler. Buna ilaveten Rusya, İran'ın nükleer programı sorununun yalnızca diplomatik yollarla çözülebileceğinin üzerinde durmaktadır. Bütün bunlardan dolayı Rusya, kendi çıkarlarını da göz önünde bulundurarak İran'ı uluslararası arenada desteklemeye devam etmekte ve İran'a herhangi bir müdahale yapılmasına karşı çıkmaktadır. Rus diplomatlar, uygulanan ambargoların da sorunu çözmeyeceği, sadece daha fazla körükleyeceği görüşündedirler.

Diğer taraftan Rusya, İran ve Hazar'a kıyıdaş diğer ülkelerin Hazar'ın statüsü ve Hazar'daki yeraltı zenginliklerinin kullanımı konusunda bir anlaşmaya varamamaları, Rusya ile İran arasındaki ilişkilerin gelişimini yavaşlatmıştır. Yine Birinci Çeçenistan Savaşı, Rusya ile İran arasındaki ilişkileri etkilememişse de, Vladimir Putin'in daha başbakan iken başlattığı II. Çeçenistan Savaşı, ilişkilere gölge düşürmüştür. Bunda İran'ın o tarihlerde İslam Konferansı Örgütü'ne (İKÖ) başkanlık etmesinin de etkisi büyük olmuştur. İran, bir taraftan nükleer istasyon inşa eden ve askerî teknoloji ihtiyaçlarını karşılayan Rusya ile ilişkilerine önem verirken, diğer taraftan da İslam dünyasının en önemli kuruluşu olan

İKÖ'nün başkanı olarak Rusya'nın Çeçenistan politikasına sessiz kalamamıştır. Neticede İran, Rusya'yı Çeçenistan politikası yüzünden eleştirmiş, ancak eleştiri dozunu iyi ayarlamıştır. Moskova ise teşekkürü bekletmemiş ve İran'da ikinci nükleer santral inşa etmeye hazır olduğunu bildirmişti. Bugüne gelinen noktada Rusya adeta İran ile Batı dünyasında arabulucu hâline gelmiş ve sorunun barışçıl yollarla çözülmesi konusunda çeşitli çözüm önerilerinde bulunmuştur. Bu önerilerinden biri, İran'ın uranyum zenginleştirme işlemini Rus topraklarında yapması şeklindeydi. Ancak, Rusya'nın bu planı işe yaramamıştır.1 Bilindiği gibi Batılı ülkeler, İran'ın uranyum zenginleştirmeyi durdurmasını istemektedirler. İranlı yetkililer ise kendi tezlerini savunmaya devam etse de Batı, ekonomik ambargoları azalttığı ve Tahran'daki nükleer reaktörün ihtiyaç duyduğu yakıtı karşıladığı takdirde yüzde 20 oranından fazla bir oranda uranyum zenginleştirmemeyi taahhüt edeceklerini dile getirmektedirler. Buna benzer açıklamayı İran Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinecad da yapmıştı.

İranlı yetkililerin bu yöndeki tutumları, görüşmeler açısından "başarı" olarak kabul

edilmektedir. Zira taraflar 15 ay aradan sonra görüşmeleri yeniden başlatmış ve karşılıklı geri adımları bile görüşmeye başlamışlardır. Söz konusu görüşmelerin en çok da Rusya'nın işine yaradığını söyleyebiliriz. Moskova, Ortadoğu da dâhil olmak üzere uluslararası sorunların çözümünde Rusya'nın önemli rol oynadığını göstermiştir. Son olarak Rusya'nın bundan sonraki süreçte de İran'ı desteklemeye ve onu çeşitli ambargolardan korumaya devam edeceğini söyleyebiliriz. Bu desteği yukarıda değindiğimiz Rusya'nın bölgeye yönelik amaç ve siyasetiyle açıklayabileceğimiz gibi uluslararası dengeler ve ABD'nin yayılcılık siyasetine karşı Rusya'nın almaya çalıştığı tedbirlerle de izah edebiliriz. İran'da iktidar değişimi ve özellikle de ABD yanlısı siyasetçilerin iktidara gelmesi, Rusya'nın çıkarına değildir. Rusya ile İran arasında büyük sorunlar olmadığı gibi, Moskova-Tahran ittifakı, Ortadoğu'da ABD'nin yayılcılığına, Güney Kafkasya'da da Azerbaycan-TürkiyeGürcistan ittifakına karşı Rusya'nın gücünü arttırmaktadır. İran'a yapılan askerî müdahale, bölgenin tamamen ABD'nin etkisi altına girdiği anlamına gelecek ve Rusya'nın sadece Ortadoğu'daki değil, Kafkasya'daki konumuna da zarar

verecek, Rusya'nın dört bir taraftan çember altına alınma anlamına gelecektir. (Kemaloğlu,2012:7)

5. Rusya-Suriye İlişkileri

Suriye hiç kuşkusuz içinde bulunduğu Ortadoğu coğrafyası ve Akdeniz'e açılan bir liman olması sebebiyle geçmişten günümüze büyük devletlerin ilgisine konu olmuştur. Suriye, Yavuz Sultan Selim döneminde Osmanlı kontrolüne girmiştir. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra itilaf devletlerinin Sykes-Picot Anlaşması'nı imzalamaları neticesinde Ortadoğu paylaşılmış ve Suriye Fransız işgal alanına dönüştürülmüştür. 1920 tarihinde ise Suriye ve Lübnan'da Fransız manda yönetimi kurulmuş: Şam Devleti, Halep Devleti, Nusayri merkezli Alavi Devleti, Dürzi merkezli Cebel-i Duruz Emirliği, Lübnan Devleti ve sonradan Türkiye'ye katılacak olan Hatay Cumhuriyeti olmak üzere altı yapılı yönetim oluşmuştur. 1943 seçimlerinde manda yönetimine karşı olan Şükrü el Kuvvetli, Suriye'nin ilk cumhurbaşkanı olmuştur. Fransa, II. Dünya Savaşı sonrasında Suriye'den geri çekilmiş ve bu devlet, 1946'da BM'ye katılarak Suriye Cumhuriyeti adını almıştır. (Sarıkaya,2015:1)

Rusya'nın bölgede çok yönlü işbirliği geliştirdiği bir başka ülke de Suriye'dir. Sovyetler Birliği, Suriye bağımsızlığına yeni kavuşmuş fakat henüz işgal altındayken, 1944 yılında bu ülke ile diplomatik ilişkilerini başlatmıştır. 1950'lerden itibaren Suriye'nin Sosyalist eğilimleri artınca Sovyetler Birliği'nin bölgedeki en önemli ortağı haline gelmiştir. 1970'te Hafız Esad Suriye devlet başkanlığına gelince ilk ziyaretini Moskova'ya gerçekleştirmiştir. Mısır da Nasır'ın ölümü ardından yerine gelen Enver Sedat'ın ABD'ye yaklaşması Suriye'nin bölgedeki önemini artırmıştır.

Hafız Esad'ın ölümünün ardından devlet başkanlığına oğul Beşar Esad'ın gelmesi ve Rusya'da aynı yıl Putin'in seçimle devlet başkanlığına gelmesinin ardından iki ülke ilişkileri adım adım ısınmaya başlamıştır. Suriye'nin Rusya'ya yaklaşmasında ABD'nin 11 Eylül 2001 sonrası Ortadoğu'da sert bir politik tavır sergilemesi ve İsrail'in kararlı işgal politikalarını desteklemesi karşısında düştüğü yalnızlık önemli faktörlerdendir.

Rusya'nın ABD ve AB'nin aksine Suriye'nin İsrail ile olan anlaşmazlık konularında dengeli bir tutum sergilemesi ve Suriye'nin

bölge için önemli olduğunu vurgulaması da önemlidir. Tüm bu sebeplerden dolayı Suriye, ABD'ye karşı güçlü bir uluslararası aktör olarak dengeleyici unsur olarak değerlendirmek düşüncesiyle Rusya'ya yaklaşmıştır. Daha Vladimir Putin'in ilk devlet başkanlığı döneminde Rusya'nın tekrar toparlanmasıyla birlikte Moskova'nın bölgeye ilgisi ve bölgedeki etkisi artmıştır. Bu süreçte Rusya'nın Ortadoğu politikasının en önemli amaçları, kendi etkisini artırmanın yanı sıra, bölgedeki ABD etkisini kırmak, bölge ülkelerine sattığı askerî teknolojiden gelir elde etmek, dünya enerji piyasalarına hâkim olmak ve Rusya'nın dünyada tekrar söz sahibi olduğunu göstermek şeklinde özetlenebilir. Bu amaçları hayata geçirme konusunda Rusya'nın yakın zamana kadar başarılı olduğunu da söylemek mümkündür. Rusya'nın bu başarısında Ortadoğu'daki gelişmeler karşısında izlediği siyaset ve bölgedeki sorunlarla ilgili tutumu etkili olmuştur. Bu politikasıyla Moskova kısa zamanda Ortadoğu ülkelerinin de güvenini kazanmış ve bölgede etkisini artırmıştır. Aynen SSCB zamanında olduğu gibi Rusya'nın bölgedeki rejimleri destekleyerek, Ortadoğu ülkelerine silah satarak, bazı ülkelerin daha SSCB zamanından kalan

borçlarını silerek ve özellikle enerji alanında olmak üzere önemli ekonomi projeleri hayata geçirerek, XXI. yüzyılın başında tekrar bölgede önemli güç hâline gelmişti. Ancak "Arap Baharı", Rusya'nın Ortadoğu'nun politikasını doğrudan etkilemiş ve Rusya'yı da zor durumda bırakmıştır. Son dönemde Ortadoğu'da patlak veren olayların, başlangıçta Moskova'nın bölgedeki varlığına zarar vermeyeceği, hatta bölgenin kısa bir süre istikrarsız kalmasının Rusya'nın işine yarayacağı düşünülüyordu. Zira Ortadoğu'nun daha fazla istikrarsızlaşması ve buna paralel olarak enerji kaynaklarının fiyatlarının artması, Rusya'nın kısa vadede işine yarayan gelişmelerdi. Ayrıca bu husus bir kez daha enerji alanında Rusya'ya alternatif olarak gösterilen Ortadoğu ülkelerinin "güvenilirliğinin" sorgulanmasına neden olmuştur. Ancak Arap Baharının gittikçe genişlemesi ve uzaması, Rusya'nın Ortadoğu politikasına da zarar vermiştir. Suriye'de yönetimin değişimi, Rusya'nın bu ülkedeki ve genel olarak bölgedeki bütün varlığını tehdit etmektedir. Rusya'nın uluslararası arenada Beşir Esad'a destek vermesinin asıl nedenini de bu hususlarla açıklamak mümkündür.

Diğer taraftan Suriye’den sonra başta İran olmak üzere baharın başka ülkelerde de yayılma, hatta Rusya’nın arka bahçesi olarak adlandırılan Kafkasya ile Orta Asya’da da benzer senaryoların uygulanma tehlikesi mevcuttur. Dolayısıyla Rusya, Beşir Esad yönetimini desteklemeye devam edecektir. Hiç şüphesiz Suriye ve bütün Ortadoğu’daki olaylar, Rusya’nın ABD ve genel olarak Batı ülkeleri ile münasebetlerini olumsuz etkilemekte ve bizlere Soğuk Savaş dönemini hatırlatmaktadır. Amerikan ve Rus devlet adamlarının birbirlerine karşı sert açıklama ve suçlamalarda bulunmaları, alışık bir durumdur ve bu tür davranışlar, münasebetlerin genel seyrini etkilememekte ve zarar vermemektedir. ABD ile Rusya, aralarında sorunlar yaşadıkları dönemde dahi karşılıklı oturup karşılıklı tavizlerde bulunabilmekte, ortak kararlar alabilmektedirler. Rusya’nın ABD’nin Irak müdahalesine ses çıkarmaması ve 11 Eylül olayı sonrasında yanında yer alması, ABD’nin Rusya’nın Dünya Ticaret Örgütü üyeliğine yeşil ışık yakması, Rus yetkililerinin Lenin’in memleketi olan Ulyanovsk’u NATO’ya “transit üs” olarak kullanması için izin vermeleri, tarafların silahsızlanma vs konularda devamlı görüşmelerde

bulunmaları vs. yukarıdaki tezimize örnek teşkil etmektedir. (Kemaloğlu, 2012:14)

SONUÇ

Rusya Federasyonu, geniş toprakları, zengin enerji kaynakları, coğrafi konumu, tarihi ve kültürel birikimi ve bir döneme damgasını vurmuş olan SSCB’nin mirasçısı olması gibi nedenlerle dünyanın siyasi ve ekonomik bakımdan önemli ülkelerinden birisidir. Günümüzde özellikle devlet başkanı Vladimir Putin’in aktif siyaset içinde önemli bir siyasi figür ve karizmatik bir lider oluşu Rusya Federasyonu’nun etkilemektedir. Putin’in sık sık eski imparatorluğu getireceğiz deyişi toplum nezdinde kabul edilen bir yaklaşım ve Rus halkının Putin’e desteği içinde önemli bir siyasal söylemdir.

Rusya’nın Sovyetler döneminde olduğu gibi günümüzde de Ortadoğu üzerine temel politikalar güttüğünü yukarıdaki yazılarda gördük. İsrail devleti ile ilişkilerin Sovyet dönemine göre seyir değiştiği ve günümüz Rusya Federasyonunun da İsrail’in Rusya için bölgede en önemli ticari ülke olduğu söyledik, ancak Rusya’nın Arap ülkelere silah satışları ve Suriye gibi bir devletle müttefik oluşu İsrail devletini endişelendiren önemli olgulardır. Rusya’nın Suriye

politikasında Arap Baharının etkilerini görmek çok kolaydır. Rusya ülkede bulunan hava ve deniz üssünü kaybetmek istemezken aynı zamanda birlikte hareket ettiği Beşar Esad iktidarının güçten düşmesini istememektedir. Silah satışını ve bölgede önemli bir jeopolitik yapıya sahip olan Suriye'yi kaybetmek Rusya'nın karizmasını zedeleyecektir. Rusya'nın İran ile ilişkilerine baktığımızda ise Ortadoğu bölgesinde bulunan Rusya'nın ikinci müttefik ülkesi olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle nükleer, petrol ve silah teknolojisi gibi konularda çeşitli anlaşmaları vardır. Suudi Arabistan ile ilişkilerin Suudi Arabistan'ın ABD ile bir çok noktada hareket etmesi sonucu çok iyi olduğunu söylemeye engel olduğu söylenebilir. Ancak son yıllarda Rusya özellikle silah konusunda ve petrol konusunda Suudi Arabistan'la ortak çıkarlar bulmaya çalışmakta ve kendine bir pazar alanı yaratmaya çalışmaktadır. Son olarak Irak ile ilişkilerin ise Sovyetler döneminde iyi olmamasına rağmen günümüzde özellikle ekonomik çıkar peşinde olan petrol şirketlerinin yoğun dayatmaları sayesinde ekonomik olarak ilişkilerin geçmişe nazaran iyi olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

AĞIR, Osman ve BAHARÇİÇEK, Abdulkadir (2015), "Rusya Federasyonu'nda Demokrasinin Yerleş(e)memesinin Nedenleri", Akademik yaklaşımlar dergisi, cilt:6 sayı:1, ss.46-62

AĞIR, Osman (2015), "Rus Tipi Federalizm", TSA /S: 1, ss.27-54

AYDIN, Mustafa, Özcan, N. Ali, Kaptanoğlu, Neslihan, (2007), "Riskler ve Fırsatlar Kavşağında Irak'ın Geleceği ve Türkiye" Tepav Ortadoğu çalışmaları II, ss.1-144

BİLGİN, Mert, "Küresel, Bölgesel ve Yerel Eksende Irak Petrollerinin Ekonomik, Siyasi ve Stratejik Anlamı", Akademik Orta Doğu, Cilt 1, No 2, 2007, s. 21-55

HALM,"İsrail Hakkında Gerçekler" (2008) Keter Pres Kudüs, İsrail. Ss.1-352
http://www.turkey.mid.ru/hakk_t02.html (04.06.2016)

KAMALOV, İlyas, "Putin Dönemi Rus Dış Politikası. Moskova'nın Rövanşı"(2008) Yeditepe Yayınevi, İstanbul, ss. 223-224.

KEMALOĞLU, İlyas (2012), "Rusya'nın Ortadoğu Politikası", Orsam rapor no:125, ss.1-22

SARIKAYA, Burak,"Suriye İç Savaşı Perpektifinde Geçmişten günümüze RusyaSuriye İlişkileri"(2015), TASAM, ss.1-15

SASAD,"Suudi Arabistan Hakkında Not" (2011) "Savunma Sanayi Endüstri Günü İçin Suudi Arabistan Hakkında Not"SaSad, Ankara.

SDE, "Rusya Raporu" (2010) Çankaya/Ankara, ss.1-142

* Bu makalede yer alan görüşler yazara aittir ve Akademik Perspektif'in editöryel politikasını yansıtmayabilir

Siz de makale teklifinizi gönderebilirsiniz!

Detaylar için aşağıdaki linke tıklayın:

<http://akademikperspektif.org/makalenizi-gonderin-dergimizde-yayinlayalim/>

Akademik Perspektif Enstitüsü

Uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi, tarih, iktisat ve hukuk gibi alanlarda faaliyet gösteren bağımsız bir düşünce kuruluşu olan Akademik Perspektif Enstitüsü (APE), Türkiye'nin ve dünyanın çeşitli üniversitelerinde araştırmalarını sürdüren akademisyenlerin gönüllü işbirliği neticesinde, yaklaşık bir buçuk sene süren hazırlık aşamasının ardından 2013 yılı başında kuruldu. Kısa sürede büyüdü ve birçok makalesi çeşitli internet sitelerinde ve online dergilerde tekrar yayınlandı. Birçok çalışmada makalelerine referans verildi. Yayınları online tabanlı olmaları sayesinde mesafe sorunlarını ortadan kaldırdı ve Türkiye'de ve dünyada çok geniş kitlelere ulaşmayı başardı. **Facebook sayfa takipçisi 930.000'i aştı. İnternet sitesinin aylık sayfa görüntüleme sayısı 2,8 milyonu geçti.**

Akademik Perspektif Enstitüsü:

akademikperspektif.org

Akademik Perspektif Dergisi:

akademikperspektif.com

Uluslararası Haberler ve Makaleler:

facebook.com/AkademikPerspektif